

BIJLAGEN

Nieuwe links in het gezin

De digitale leefwereld van tieners en de rol van hun ouders

Marion Duimel
Jos de Haan

Bijlage A	Dataverzameling.....	2
Bijlage B	Schalen factoranalyses	6

Sociaal en Cultureel Planbureau,
Den Haag, maart 2007

Bijlage A   Dataverzameling

Ineke Nagel, Vrije Universiteit

Inleiding

Sinds 1998 loopt het onderzoeksproject 'Jongeren en cultuur', eerst aan de Universiteit Utrecht en sinds 2004 aan de Vrije Universiteit. In het najaar van 2005 heeft de laatste dataverzameling plaatsgevonden, uitgevoerd door Prof. dr. H.B.G. Ganzeboom (VU) samen met dr. I. Nagel (VU) en Prof. Dr. A.C. Liefbroer (NIDI/VU). Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) participeerde, net als in 2001, in de dataverzameling met een project over Jongeren & ICT. Er zijn daarom twee verschillende vragenlijsten opgesteld: één over cultuur en één over computergebruik. De selectie van steden, scholen, niveaus en leerjaren is een voortzetting van de keuzes die in eerdere rondes zijn gemaakt. Gekozen is om dezelfde scholen te benaderen, en leerlingen van dezelfde schoolniveaus uit opnieuw de leerjaren drie, vier en vijf te ondervragen.

In 2005 is van elk van de ondervraagde leerlingen is ook één van de ouders benaderd met een vergelijkbare vragenlijst over cultuur of ICT, waarin de nadruk ligt op het gezichtspunt vanuit de ouders. De antwoorden van de ouder zijn gekoppeld aan de antwoorden van hun kind waardoor op individueel niveau gegevens vergeleken kunnen worden. De respondentengroep bestaat (na filtering op serieus ingevulde vragenlijsten) uit 1561 leerlingen van 13-18 jaar en 1080 ouders. Er zijn minder ouders dan jongeren vanwege non-respons: er was niet van elke jongere een ouder bereid om de vragenlijst in te vullen.

In deze bijlage wordt de steekproeftrekking uiteengezet (de selectie van de scholen en klassen en de benadering van de scholen) alsmede de respons.

Steekproeftrekking

Selectie scholen

Het uitgangspunt voor de dataverzameling onder jongeren in het najaar van 2005 vormden de 67 schoollocaties die in 2001 benaderd zijn. Van deze 67 schoollocaties vallen er echter vijf af, omdat de school(locatie) niet meer bestaat, omdat er een didactisch centrum gehuisvest is of alleen de klassen 1 en 2 er nu les hebben.

Om toch op een aantal van rond de 70 scholen te blijven, is de steekproef aangevuld met zeven nieuwe schoollocaties (inclusief al twee eerder uitgevallen locaties). Bij scholen waar een enkele locatie is opgeheven, is – indien mogelijk – een andere locatie gekozen van vergelijkbaar type. Immers, min of meer dezelfde leerlingen worden waarschijnlijk gehergroepeerd over de andere locaties. Waar dit niet mogelijk was, is een school gekozen van een vergelijkbaar type die geografisch het dichtst bij ligt. Het aantal te benaderen scholen komt uit op 69. De scholen zijn verdeeld over 2 grote steden (Rotterdam en Utrecht), 8 middelgrote steden (Amersfoort, Alkmaar, Gouda, Haarlem, Delft, Enschede, Zwolle en Nijmegen) en 4 kleine gemeenten (Emmeloord, Steenwijk, Goes en Weert).

Selectie klassen: schoolniveau * leerjaar

Op elke schoollocatie was het streven om drie klassen leerlingen te ondervragen. Een uitzondering vormen categorale scholen (met één schoolniveau zoals hier onderscheiden), waar twee klassen ondervraagd zijn (om niet te veel te vragen aan een meestal kleine school). Om het schoolniveau en het leerjaar van de klassen te bepalen is de volgende procedure gevolgd.

Hoewel vbo en mavo zijn opgegaan in het vmbo worden in dit onderzoek nog steeds vier niveaus onderscheiden:

- vbo: vmbo-basisberoepsgericht, vmbo-kaderberoepsgericht, vmbo-gemengd

- mavo: vmbo-t/ mavo
- havo
- vwo: vwo, atheneum en gymnasium.

Per school is genoteerd welk van deze niveaus en welk van de leerjaren drie, vier en vijf aanwezig waren op een schoollocatie (inclusief examenklassen vmbo/mavo 4, en havo 5)). Vervolgens zijn de schoollocaties in een random volgorde gezet. Uit de mogelijke niveau * leerjaar combinaties per school (maximaal 10, nl. vbo3, vbo4, mavo3, mavo4, havo3, havo4, havo5, vwo3, vwo4, vwo5) zijn vooraf random (zonder teruglegging: om enige spreiding te garanderen) twee of drie combinaties bepaald. Uit elk van de drie combinaties is vervolgens één klas ondervraagd. De keuze (uit meestal meerdere parallelklassen) van de te ondervragen klas binnen deze niveau* leerjaar combinatie is vooraf random bepaald. Vooraf is in een eerste belronde naar de scholen het aantal parallelklassen binnen de beoogde niveau*leerjaar combinaties geïnventariseerd.

Deze procedure houdt in dat er in dit gedeelte van de steekproeftrekking geen onderscheid is gemaakt tussen de basisberoepsgerichte, de kaderberoepsgerichte en de gemengde leerweg (alledrie zijn gerekend tot vbo), en tussen atheneum, vwo, en gymnasium (alledrie vwo). Variatie binnen deze beide schoolniveaus is toevallig tot stand gekomen. Overigens zitten leerlingen van de beroepsgerichte leerwegen binnen vmbo en verschillende typen vwo-leerlingen vaak door elkaar heen. Overigens geldt op sommige scholen ook dat leerlingen uit de gemengde en theoretische leerweg door elkaar zitten of dat het onderscheid tussen beide leerwegen pas gemaakt wordt, nadat ze eindexamen hebben gedaan.

In de steekproef zitten 69 schoollocaties. Tabel 1 geeft het aantal locaties weer waar een bepaald niveau mogelijk is. Tabel 2 geeft aan dat het aantal te ondervragen klassen in de steekproef uitkomt op 190.

Tabel 1 Aantal scholen die vbo, mavo, havo en vwo aanbieden:

vbo	28
vmbo/mavo	43
havo	41
vwo	41

Tabel 2 Aantal niveaus dat aangeboden wordt:

aantal aangeboden niveaus	aantal scholen	aantal klassen per school	totaal aantal klassen
1 (categorale school)	17	2	34
2	26	3	78
3	20	3	60
4 (vmbo, vmbo, havo, vwo)	6	3	18
totaal	69		190

Tabel 3 niveau * leerjaar van klassen in de steekproef

niveau	leerjaar	aantal in netto steekproef (tussen haakjes: bruto steekproef) ^a	aantal respons
vmbo – beroepsgericht	3	(18) 19	16
vmbo – beroepsgericht	4	(21) 22	17
vmbo - theoretisch	3	(17) 13	10
vmbo - theoretisch	4	(26) 23	15
havo	3	(21) 20	15
havo	4	(15) 16	15
havo	5	16	13
vwo	3	(22) 21	19
vwo	4	(16) 16	12
vwo	5	(18) 19	14
totaal		(190) 185	147

^a Verschil doordat bedoelde niveau*leerjaar combinatie niet op school aanwezig was.

Benadering scholen

De 69 scholen in de steekproef zijn benaderd via een introductiebrief, gedateerd op 16 september 2005 (de nieuwe scholen een licht aangepaste versie). De brief is verstuurd naar de algemene directie, de locatiedirectie en het hoofd van de sectie CKV(1)/kunstvakken. Vooraf is in een eerste belronde geïnformeerd welke personen deze functies bekleedden. In de introductiebrief is aangekondigd dat het hoofd van de sectie CKV(1) telefonisch benaderd zou worden met de vraag om mee te werken aan het onderzoek.

Vanaf 21 september zijn de secties CKV telefonisch benaderd met als doel een afspraak te maken om de vragenlijsten af te leveren. Omdat docenten moeilijk te bereiken zijn en soms ook doorverwezen wordt naar teamleiders, directie, andere docenten, is dit bellen doorgegaan tot in de maand december.

De scholen zijn bezocht in de periode tussen eind september en begin december. De vragenlijsten werden afgeleverd in TPG-dosjes voorzien van retouradres (antwoordnummer VU), zodat de scholen ze gemakkelijk zelf terug konden sturen. Een dosjes bevatte het benodigde aantal vragenlijsten (plus een paar extra) met ingestoken inlegvellen en een instructievel voor de docent, met aan de voorkant een korte instructie en aan de achterkant een korte vragenlijst (naam van de klas, niveau, leerjaar, datum, vak tijdens welk de afname plaatsvond, eventuele problemen). Ook bijgevoegd was een elastiek met een verzoek (geel briefje) om de vragenlijsten te bundelen, omdat in het verleden is gebleken dat de dosjes een beetje kapot kunnen gaan in de post en er dan vragenlijsten uit kunnen vallen. In de meeste gevallen hebben de scholen zelf de afname verzorgd. In enkele gevallen is op verzoek van de school één van de veldwerkers bij de afname aanwezig geweest.

In december 2005 en januari 2006 zijn de scholen van wie nog niets vernomen was opnieuw gebeld. In een aantal gevallen zijn de dosjes vragenlijsten alsnog binnengekomen.

Afname vragenlijsten

Er zijn twee vragenlijsten die klassikaal worden afgenomen: één over cultuur en één over computergebruik. De vragenlijsten over cultuur en over computergebruik zijn om en om in een dosje aangeleverd met de instructie aan de docent om ze willekeurig uit te delen.

Respons

Van de 190 klassen in de steekproef zijn er 147 ondervraagd (79,5 %). Van 24 klassen is nog geen dosjes binnen, maar is ook nog geen non-respons gegeven. Bij 14 klassen is er sprake van non-respons. Als reden is opgegeven: te druk (6), de school is aan het afbouwen, er is chaos (5) en één dosje is spoorloos verdwenen; bij de twee overige klassen is de reden onduidelijk. Van de 190 klassen bleken er vijf toch niet in de steekproef te vallen: een vwo4 klas bleek niet meer op school te bestaan (de school had alleen nog een zesde klas); vier schoollocaties bleken geen vmbo-b (vbo) en vmbo-t (mavo) te hebben, maar alleen vmbo-beroepsgericht, dus categorale school met 2 klassen (mavo-klas vervalt).

Tabel 4 Aantal scholen die vbo, mavo, havo en vwo aanbieden

	doosjes terug via post	
respons	147	
nog geen respons	24	13
nonrespons	14	
buiten steekproef	5	
totaal	190	

De meeste doosjes zijn teruggekomen in oktober en november 2005. Voor zover bekend heeft ook de daadwerkelijke afname plaatsgevonden in de maanden oktober en november. De informatie over de datum van afname is afkomstig van de korte vragenlijst voor de docent die in de doosjes zat. Deze is echter slechts door 70 docenten ingevuld.

Tabel 5 Aantal scholen die vbo, mavo, havo en vwo aanbieden

	doosjes terug via post	datum afname volgens instructievel docent
september		4
oktober 2005	72	35
november 2005	46	27
december 2005	24	4
januari 2005	2	
totaal	144	70

Tabel 6 Aantal ingevulde vragenlijsten per soort

	totaal	waarvan persoonsgegevens bekend
cultuur	1542	1451
computergebruik	1566	1471

Tabel 7 Aantal ingevulde vragenlijsten soort * sekse

	cultuur	computergebruik	totaal
jongen	746	777	1523
meisje	764	759	1523
sekse (nog) onbekend	32	30	62
totaal	1542	1566	3108

Bijlage B Schalen factoranalyses

In het rapport “Nieuwe links in het gezin” zijn schalen gebruikt die hier nader toegelicht worden. De schalen zijn gevormd aan de hand van factoranalyses. De items van de schalen zijn hieronder uiteengezet en de Cronbachs alpha staat erbij vermeldt. De schalen zijn opgedeeld in de scha(a)l(en) die bij de tieners gemeten zijn en de schalen die bij de ouders gemeten zijn.

1. Tieners

a. Items van de schaal ‘eenzaamheid’ (§ 5.5)

In hoeverre ben je het eens of oneens met de volgende stellingen? (sterk mee oneens/ mee oneens/ mee eens/ sterk mee eens)

- ik voel me vaak eenzaam
- ik voel me vaak somber
- vaak heb ik het gevoel, dat er niemand is die om me geeft
- wat ik mis, is een echte goede vriend(in)
- ik heb het gevoel mijn leven niet in eigen hand te hebben

Cronbachs alpha = 0,75

2. Ouders

a. Items van de schaal ‘zorgen’ (§ 6.6)

In hoeverre maakt u zich zorgen over... (zelden of nooit/ soms/ regelmatig/ dagelijks)

- dat mijn kind seksuele of gewelddadige beelden op internet ziet
- dat mijn kind zelf ongewenst seksueel gedrag vertoont d.m.v. msn, webcam, foto's, chat, e-mail etc.
- dat mijn kind een eigen privé-leven op internet heeft waar ik weinig zicht op heb
- dat mijn kind iemand met verkeerde bedoelingen op internet tegenkomt
- dat mijn kind wordt gepest via internet
- dat mijn kind zelf pest via internet

Cronbachs alpha = 0,70

b. Items van de schaal ‘negatieve opvattingen’ (§ 6.6)

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? (sterk mee oneens/ mee oneens/ mee eens/ sterk mee eens)

- de meeste jongeren geven via internet te gemakkelijk informatie over zichzelf
- jongeren verspillen veel tijd online terwijl ze belangrijkere dingen kunnen doen
- de meeste jongeren doen dingen online waarvan ze niet willen dat hun ouders het weten
- via MSN, chat of e-mail zijn jongeren extremer in hun meningen dan in rechtstreekse contacten
- via MSN worden veel jongeren gepest
- de aanwezigheid van internet in het huishouden gaat ten koste van de face-to-face communicatie binnen het gezin
- internet maakt de opvoeding van pubers extra moeilijk

Cronbachs alpha = 0,68

c. Items van de schaal ‘voorlichting’ (§ 6.6)

Heeft u en/ of uw partner het kind voorgelicht over waar je voor moet oppassen op internet? (ja/ nee)

- ja, voor porno
- ja, voor onbetrouwbare informatie
- ja, voor gewelddadige beelden
- ja, voor racistische uitspraken
- ja, voor informatie over jezelf geven

Cronbachs alpha = 0,84

d. Items van de schaal 'regels' (§ 6.6)

Zijn er bij u thuis regels voor uw kind voor het gebruik van internet? (ja/ nee)

- regels voor hoe lang je mag internetten
- regels voor wanneer je mag internetten
- regels voor sites die je wel/niet mag bezoeken
- regels om na chat of msn met onbekenden af te spreken
- regels over downloaden
- regels over het doen van aankopen via internet

Cronbachs alpha = 0,70

e. Items van de schaal 'voorzorgsmaatregelen' (paragraaf 6.6)

Hoe vaak doet u het volgende... (zelden of nooit/ minder dan 1 keer per week/ 1 of 2 keer per week/ 3 of 4 keer per week/ 5 of 6 keer per week/ dagelijks)

- ik vraag aan mijn kind wat hij/zij op internet doet
- ik praat samen met mijn kind over internet
- ik informeer me over de risico's van internet voor mijn kind (b.v.door erover te lezen of te bespreken met anderen)
- ik check de e-mail van mijn kind
- ik ben in de buurt als mijn kind online is om een oogje in het zeil te kunnen houden

Cronbachs alpha = 0,70